ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ КИЛУВ КАРОРИ

Хўжаобод тумани

2024 йил 20 июнь

Судья: И.Х.Жураев

Хўжаобод туманлараро иктисодий суди, судья И.Х.Жураевнинг раислигида, судья ёрдамчиси А.Т.Аликуловнинг котиблигида, Хўжаобод туман томорка хўжаликлари ва эгалари кенгашининг фермер, дехкон ep даъвогар -"Махсуда Набижонова" фермер хўжалиги манфаатила жавобгар - "Хўжаобод Файз-М" масъулияти чекланган жамияти хисобидан 80 380 679 сўм пахта хом ашёси хаки ва 40 190 339,50 сўм пеня ундириш тўгрисидаги даъво аризаси бўйича қўзғатилган иктисодий ишга низони предметига нисбатан мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Хўжаобод туман қишлоқ хўжалиги бўлимини жалб қилган холда ишни Хўжаобод туман фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши рахбари Ш.Жўраев(шахсини тасдикловчи хужжат асосида), даъвогар рахбари М.Набижонова (шахсини тасдикловчи хужжат асосида), даъвогар вакили Б.Абдуллаев(2024 йил 16 май куни берилган 16-сонли ишончнома асосида), жавобгар вакили Ў.Кўмаев(2024 йил 10 май куни берилган 1-сонли ишончнома асосида), Хужаобод туман қишлоқ хужалиги булими вакили М.Махмудов (2024 йил 13 июнь куни берилган 80-сонли ишончнома асосида) иштирокида, Хўжаобод туманлараро иктисодий суди биносида ўтказилган очик суд мажлисида кўриб кўриб чикиб, куйидагиларни

АНИКЛАДИ:

Хўжаобод туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши даъвогар — "Махсуда Набижонова" фермер хўжалиги манфаатида судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар - "Хўжаобод Файз-М" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан 80 380 679 сўм пахта хом ашёси ҳақи ва 40 190 339,50 сўм пеня ундиришни сўраган.

Суднинг ажрими билан ишга низони предметига нисбатан мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Хўжаобод туман қишлоқ хўжалиги бўлими жалб қилинган.

Суд мажлисида Хўжаобод туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши раҳбари даъвогар манфаатида даъво талабларини кўллаб-кувватлаб, даъво талабларини тўлиқ қаноатлантириб беришни сўради.

Суд мажлисида даъвогар вакили даъво талабларини тўлик каноатлантириб беришни сўради.

Суд мажлисида жавобгар вакили даъвогарнинг даъво талабларига эътироз билдириб, даъво талабларини рад килишини сўради.

Суд мажлисида Хўжаобод туман қишлоқ хўжалиги бўлими вакили даъвогар ва жавобгар ўртасида тузилган пахта хом ашёсини харид қилиш тўгрисидаги шартнома қишлоқ хўжалиги бўлимидан руйхатдан ўтказилмаганлигини, 2023 йил учун Қишлоқ хўжалик вазирлиги томонидан пахта хом ашёсининг синфи ва навлари бўйича тавсиявий нархи эълон қилинмаганлигини, нархлар бўйича тарафлар шартномавий муносабатлар доирасида ўзаро манфаатли келишув асосида мастақил белгилаши лозимлигини билдириб ўтди.

Суд, тараф ва учинчи шахс вакилларининг тушунтиришларини, судга такдим этган маълумотларини ва ишдаги мавжуд хужжатларни ўрганиб чикиб, куйидагиларга кўра даъво талабларини каноатлантиришни рад этишни, суд харажатларини даъвогар зиммасига юклашни лозим топади:

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг (кейинги ўринларда ФК деб юритилади) 8 ҳамда 234-моддаларига кўра, мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

ФК 236-моддасига мувофик, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва конун хужжатлари талабларига мавофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганда эса — иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларига мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

Тарафлар ўртасида мажбурият пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича контрактация шартномасидан келиб чиққан.

Иш хужжатларидан аниқланишича, даъвогар(хўжалик) ва жавобгар(харидор) ўртасида 2023 йил 4 январда "Пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича" 3-сонли пахта контрактация шартономаси(бунда буён матнда "Шартнома" деб юритилади) тузилган.

Шартноманинг 1.1-бандига асосан даъвогар 2023 йил бизнес режасига асосан 15,5 гектар майдондан Андижон-35 навли, 57,4 тонна пахта хом ашёсини етказиб бериш, жавобгар эса ушбу махсулотни келишилган муддатларда қабул қилиб олиш ва муайян нарх бўйича ҳақини тўлаш мажбуриятини ўз зиммасига олган.

Шартноманинг 4.1-бандида хўжалик томонидан харидорга етказиб бериладиган пахта хом ашёсининг ўртача харид нархи 1 тонна учун 8 300 000 сўмни ташкил этиши белгиланган.

Шартноманинг 4.1-бандининг б) хатбошисида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида" ги 2020 йил 6 мартдаги ПҚ4633-сонли қарорнинг 3-бандида Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жаҳон бозори нархлари таҳлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чиқиб, ҳар чоракда ушбу нархларга тузатишлар киритилиши таъминлансин деб кўрсатилганлигини ушбу шартнома шартларида инобатга олинади деб кўрсатилган.

Шу муносабат билан тарафлар пахта хом ашёси харид қилиш нархи бўйича ўзгартиришлар киритиб боради ҳамда юқоридаги вазирлик ва идоралар

томонидан эълон қилинган харид нархлари асосида етказиб берилган маҳсулот сортини инобатга олиб ўзаро ҳисоб-китобларни қайта амалга оширади деб кўрсатилган.

Шартноманинг 4.1-банди в) хатбошисига асосан 2023 йил харид нархлари маълум қилингунига қадар шартнома 2022 йил ўртача харид нархлари (1 сорт 1 синф) бўйича шартнома тузишга келишилган.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги томонидан Корақолпоғистон Республикаси Вазирлар кенгаши ва вилоят хокимларига хамда тижорат банкларига юборилган 2023 йил 10 январдаги 03/24-08/4-сонли хатида жахон бозорида пахта толаси ва тўкимачилик махсулотлари нархи кескин тушиб, нобарқарорлик сақланиб қолаётганлигини, бирок кечиктириб бўлмас агротехник тадбирларни амалга оширниш, фермер хўжаликлари ва кластерлар ўртасида шартнома тузиш ва молиялаштириш зарурияти юзага келганлигини хисобга олиб, 2023 йил хосили учун бир тонна пахта хом 8 300 000 ўртача нархини сўмдан белгилаган ашёсининг холда молиялаштиришга асос сифатида қабул қилинишини, ушбу нарх тавсиявий бўлиб, томонлар шартномавий муносабатларга ўзаро манфаатли келишув асосида мустакил белгилашлари тўгрисида маълуот такдим этилган.

Бундан бошқа хизматда фойдаланиш учун тавсиявий нархлар юборилмаган.

Жавобгар пахта хом ашёсини етиштириш учун даъвогарга ҳисоб-варақ фактураларга асосан жами 434 783 721 сўм молиялаштириб берилган.

Даъвогар жавобгарга 2023 йил хосили учун 46 900 кг 1 нав 1 синф, 15 168 кг 1 нав 2 синф жами 62 068 кг пахта хом ашёси топширган.

Тарафлар ўртасида пахта хом ашёсини етиштириш бўйича молиялаштириш, топширилган пахта хом ашёсининг микдори юзасидан низо мавжуд эмас, факатгина ваколатли идораларнинг тавсиявий нархлари эълон килинмаганлиги сабабли, пахта хом ашёсининг якуний нархи бўйича макбул келишувга эришилмасдан, бир неча маротаба оғзаки ва ёзма музокаралар олиб борилган.

Жумладан, жавобгар томонидан даъвогарга 2023 йил 28 ноябрь куни таклиф хати йўллаб, жахонда бўлаётган сиёсий ва иктисодий инкироз натижасида пахта хом ашёси, пахта хом ашёсидан олинадиган махсулотларнинг жахон бозоридаги нархи кескин тушиб кетганлиги сабабли хозирги кундаги бозор нархлари тахлилидан келиб чикиб, пахта хом ашёсининг ҚҚС билан 1 нав 1 синф учун 7020 сўм, 1 нав 2 синф учун 6840 сўм, 2 нав 1 синф учун 6410 сўм, 3 нав 1 синф учун 5620 сўм, 4 нав 1 синф учун 4180 сўм, 5 нав 3 синф учун 1740 сўмдан нархлар таклиф килиниб, макул бўлса ушбу нархлар асосида хисоб-фактура жўнатишни, агар нархлар каноатлантирмаган такдирда, пахта етиштириш учун ажратилган маблағни қоплаган холда пахта махсулотини исталган кластерларга 2023 йил 10 декабрга қадар олиб чикиб кетиб сотиш мумкинлигини маълум қилган.

Даъвогар томонидан ҚҚС билан 46 900 кг 1 нав 1 синф учун 7411 сўмдан, 15 168 кг 1 нав 2 синф учун 7222 сўмдан жами 513 539 771 сўмга 2023 йил 02 декабрь куни 20232-сонли хисоб-фактура расмийлаштирган холда жавобгарга юборган, лекин жавобгар мазкур хисоб-фактурани қабул қилмасдан рад этган.

Жавобгар томонидан даъвогарга 2024 йил 22 февраль куни хат йўллаб, 1 нав 1 синф учун 1 кг пахта хом ашёга 7020 сўмдан нарх таклиф килинганлигини, бирок ушбу нарх макул келмаганлиги сабабли шу кунга қадар якуний хисоб-китоб бўйича хисоб-фактура юборилмаганлигини, шунинг учун молиялаштирилган ва топширилган пахтани сақлаш харажатларини қоплаган ҳолда пахта хом ашёсини 3 кун муддат ичида олиб чикиб кетишни билдирган.

Шундан сўнг, тарафлар ўртасида пахта хом ашёсининг якуний нархи юзасидан низо келиб чиқиб, 2024 йил 7 март куни туман фермерлар кенгаши томонидан даъвогар манфаатида жавобгарга шартномада белгиланган пахта хом ашёсининг 1 кг учун 8300 сўмдан хисоб-китоб қилиб тўлаб кўйиш ҳақида талабнома юборилган. Талабнома оқибатсиз қолдирилгач, туман фермерлар кенгаши даъвогар манфаатида судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгардан тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномаси юзасидан топширилган пахта хом ашёсининг 1 кг учун 8 300 сўмдан ҳисоблаб, 80 380 649 сўм асосий қарз, 40 190 339,50 сўм пеня ундиришни сўраган.

ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра, контрактация шартномасига мувофик қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги махсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай махсулотни харид қиладиган шахсга — тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш(топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу махсулотни қабул қилиш(қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда белгиланган баҳода тўлаш(тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

ФК 418-моддасининг биринчи қисмига биноан, сотиб олувчи товар ҳақини ушбу Кодекснинг 356-моддасига мувофиқ белгиланадиган баҳода тўлаши, шунингдек қонунчилик, олди-сотди шартномаси ёки одатда қўйиладиган талабларга мувофиқ тўловни амалга ошириш учун зарур бўлган ҳаракатларни ўз ҳисобидан бажариши лозим.

ФК 356-моддасига мувофик шартномани бажарганлик учун тарафларнинг келишуви билан белгиланган бахода хак тўланади.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда тегишли ваколатга эга бўлган давлат органлари белгилайдиган ёки тартибга соладиган баҳолар(тарифлар, расценкалар, ставкалар ва ҳ.к) қўлланилади.

Республикаси Президентининг "Пахтачилик сохасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-табирлари тўгрисида" ги 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарорнинг 3-бандида Ўзбекистон Республикаси Кишлоқ хўжалик вазирлиги, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон Фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ep эгалари "Узтукимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жахон бозори нархлари тахлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чикиб, xap чоракда ушбу нархларга киритилишини таъминлаш вазифаси юклатилган.

Гарчи, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 12 декабрдаги ПФ-205-сонли ушбу қарорнинг 3-банди ўз кучини йўқотган бўлса-да, тарафлар шартномавий муносабатларга киришган вақтда қарорнинг мазкур банди амалда бўлган.

Бироқ ваколатли идоралар томонидан пахта хом ашёсининг нави ва синфи бўйича тавсиявий нарх эълон қилинмаган.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг 2023 йил 10 январдаги 03/24-08/4-сонли хатида эса, шартнома тузилишида 2023 йил хосили учун бир тонна пахта хом ашёсининг ўртача нархини 8 300 000 сўмдан белгилаган холда молиялаштиришга асос сифатида қабул қилинишини, ушбу нарх тавсиявий бўлиб, томонлар шартномавий муносабатларга ўзаро манфаатли келишув асосида мустақил белгилашлари маълум қилинган.

Бироқ тарафлар ўртасидаги шартномада 1 кг пахта хом ашёсининг нави ва синфини хисобга олган холда нарх белгилашда келишувга эришилмаган.

ФК 356-моддасининг учинчи қисмида ҳақ тўлашни назарда тутадиган шартномада баҳо назарда тутилмаган ва шартнома шартлари бўйича белгиланиши мумкин бўлмаган ҳолларда шартномани бажарганлик учун ўхшаш вазиятларда одатда шундай товарлар, ишлар ёки хизматлар учун олинадиган баҳо бўйича ҳақ тўланиши керак.-деб кўрсатиб ўтилган.

Жавобгарнинг судга такдим 2024 йил 1 июнь кунги 01/18-сонли маълумотида Хўжаобод туманидаги жами 45 та фермер хўжаликларидан 2608 тонна пахта хом ашёсини қабул қилиб олганлигини ва 1992 тонна 1 нав 1 синфга 1 кг учун 7020 сўмдан, 530,9 тонна 1 нав 2 синфга 1 кг учун 6840 сўмдан, 74,3 тонна 2 нав 1 синфга 6410 сўмдан, 8,9 тонна 3 нав 1 синфга 1 кг учун 5620 сўмдан тўловлар амалга оширилиб, 2023 йил 31 декабрга қадар ушу 45 та фермер хўжаликлари билан тўлик хисоб - китоб қилинганлиги қайд этилган.

Шу асосларга кўра даъвогарнинг контрактация шартномаси бўйича 1 кг пахта хом ашёсининг нархини 8 300 сўмдан хисоб-китоб килиб, 80 380 649 сўм асосий карз ва 40 190 339,50 сўм пеня ундириш хакидаги талабларини асоссиз деб хисоблаб, каноатлантиришни рад этиш лозим бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддасининг биринчи қисмида, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юкланиши назарда тутилган.

Ушбу модданинг еттинчи қисмига асосан давлат божи тўлашдан озод килинган давлат органлари ҳамда бошқа шахслар томонидан юридик шахслар ва фукароларнинг манфаатларини кўзлаб такдим этилган даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган такдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво такдим этилган шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади. – деб белгиланган.

Бирок, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли "Фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи ҳатбошисида Фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва ҳўжалик бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шаҳслари ҳатти-ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар тақдим этиш, бунда даъво аризасини

қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмаслиги кўрсатиб ўтилган.

Суд, қайд этилган ҳолатлардан келиб чиқиб, даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантиришни рад этишни, ҳисобланган давлат божини Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли "Фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги Қарорнинг 3-банди, олтинчи ҳатбошисига асосан даъвогар фермер ҳўжалигидан ундирмасликни, тўланган 34000 сўм почта ҳаражатини туман фермерлар кенгаши зиммасида қолдиришни лозим топади.

Бинобарин, суд Иктисодий процессуал кодексининг 118, 176-180, 186-моддаларини кўллаб,

КАРОР КИЛДИ:

даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантириш рад этилсин.

Олиндан тўлаб чиқилган 34000 сўм почта харажати Хўжаобод туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши зиммасида қолдирилсин.

Хал қилув қароридан норози томон бир ой муддатда Андижон вилоят судининг апелляция инстанциясига шикоят (прокурор протест) келтириши мумкин.

Раислик этувчи, судья

И.Х.Жураев

